

دوماهنامه علمی بین‌المللی
د ۱۲، ش ۲ (پیاپی ۶۲) خرداد و تیر ۱۴۰۰، صص ۵۹۹-۶۲۸
مقاله پژوهشی

نقش تداخل در پیدایش خطاهای آوایی دانشجویان فارسی‌زبان روسی‌آموز

اردلان نصرتی^{۱*}، شهرام نباتی^۲، مجید استیری^۳

۱. استادیار آموزش زبان روسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲. استادیار آموزش زبان روسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۳. استادیار آموزش زبان روسی، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران.

پذیرش: ۹۹/۰۶/۱۷

دریافت: ۹۹/۰۴/۱۳

چکیده

زبان‌های روسی و فارسی صرف‌نظر از جهانی‌های زبانی، به لحاظ نظام آوایی، دستوری، واژگانی و غیره زبان ویژه هستند و با هم تفاوت‌هایی دارند. از آنجا که نظام زبان اول بیشتر در ذهن زبان‌آموز نقش بسته است، بنابراین، بروز خطاها در فرایند یادگیری زبان(های) بعدی از سوی گویشور غیربومی پدیده‌ای طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است. پژوهش حاضر با اشاره به برخی از خطاهای رایج دانشجویان فارسی‌زبان روسی‌آموز در دوره مقدماتی، نقش تداخل و تأثیر آن در بروز این‌گونه خطاها را بررسی می‌کند. هدف از انجام تحقیق پیش‌رو، بررسی و شناسایی خطاهای آوایی روسی‌آموزان فارسی‌زبان است که متناسب با نوع تداخل دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل و منشأ بروز خطاها و میزان فراوانی وقوع هر یک از آن‌ها به تفکیک مشخص شده‌اند. برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق از آزمون آوایی بهره برده‌ایم. جامعه آماری این پژوهش را ۵۱ دانشجوی دوره مقدماتی از دانشگاه‌های اصفهان، گیلان و گنبد کاووس تشکیل می‌دهند. نتایج بررسی و تحلیل خطاهای مورد اشاره در مقاله مبین آن است که زبان مقصد، یعنی روسی به‌منزله یکی از عوامل مؤثر در تداخل درون‌زبانی، نقش مهمی در بروز خطاهای ذکرشده در بین دانشجویان فارسی‌زبان روسی‌آموز دارد.

واژه‌های کلیدی: تداخل زبانی، خطاهای آوایی، دانشجویان فارسی‌زبان روسی‌آموز، خطاهای میان‌زبانی، خطاهای درون‌زبانی، زبان روسی، زبان فارسی.

۱. مقدمه

امروزه با افزایش نیازهای متقابل، گسترش علم و فناوری و همچنین، تبدلات گوناگون در تمامی حوزه‌ها و به‌طور خاص زبان و فرهنگ بین جوامع، نیاز به آموزش صحیح و متناسب با ساختار زبان مقصد بیش از پیش احساس می‌شود. لذا، اهتمام به آموزش زبان خارجی به‌منزلهٔ زبان دوم به دانشجویان ایرانی دارای اهمیت ویژه‌ای است. یکی از مشکلات عمده که به هنگام یادگیری یک زبان جدید رخ می‌دهد، پدیده‌ای است به‌نام تداخل عناصر و ساختارهای زبانی. شخص زبان‌آموزی که سعی در یادگیری زبان دوم دارد، به‌دلیل پای‌بندی به دانسته‌های زبان مادری خود یا حتی به زبانی که به‌دلیل تکرار و تمرین بر آن مسلط است، ناخودآگاه سعی در حفظ ساختار زبان قبلی دارد و در برابر یافته‌های جدید مقاومت نشان می‌دهد. خطاهای متأثر از تداخل با درنظر گرفتن زبان مادری فراگیران و زبان مقصد می‌توانند از منظرهای مختلفی بررسی شوند. تداخل یکی از حالت‌های سه‌گانهٔ انتقال زبانی به‌شمار می‌آید که بیشتر بر جنبهٔ منفی تأثیرات دو زبان تکیه دارد. در متون مربوط به فرایندهای یادگیری زبان، معمولاً سه مقوله متمایز می‌شوند: انتقال، تداخل و تعمیم افراطی^۱. چنانچه یادگیری و شناخت قبلی به یادگیری و شناخت بعدی مرتبط داده شود یا انتقال یابد، انتقال رخ داده است که براساس مفهوم می‌تواند مثبت یا منفی باشد. انتقال مثبت زمانی اتفاق می‌افتد که شناخت قبلی، کار یادگیری را آسان می‌سازد، یعنی هنگامی که مطالب قبلی به‌صورت مناسب و صحیح به مطلب بعدی منتقل می‌شود. در انتقال منفی برعکس، شناخت قبلی به‌منزلهٔ عامل بازدارنده مانع از شناخت مسئلهٔ بعدی و فراگیری زبان موردنظر می‌شود. انتقال منفی نیز دو مقولهٔ تعمیم افراطی و تداخل را شامل می‌شود، یعنی قواعد و قوانین حاکم بر زبان اول به زبان دوم تعمیم می‌یابد و تداخل میان‌زبانی روی می‌دهد. این مقوله‌ها به اشتباه به‌صورت فرایندهای مجزا و متفاوت بیان می‌شوند، در حالی که نمود یک مصداق به‌شمار می‌روند: تعامل یا کنش و واکنش مطالب آموخته‌شدهٔ قبلی با یادگیری کنونی

(Selinker, 1974, pp. 37 - 38) ، 77 - 78 ، Ziahissey, 2009, pp. 77 - 78؛ یارمحمدی و رشیدی، (2009, pp. 11 - 15).

ما در این تحقیق به دنبال پاسخ به پرسش‌هایی هستیم که آورده می‌شود:

۱. آیا نظام زبانی و قواعد زبان مورد آموزش با قواعد متناظر در زبان فارسی تداخل دارد؟

۲. خطاهای ارتکابی دانشجویان روسی‌آموز در سطح آوایی عمدتاً ناشی از کدام دسته از خطاها هستند: خطاهای درون‌زبانی یا میان‌زبانی؟

ساختار نوشتار حاضر مشتمل بر ۵ بخش است. در ابتدا، مقدمه ذکر می‌شود. بخش دوم به مبانی نظری پژوهش در زمینه تداخل زبانی - مرور مطالعات پیشین و دیدگاه‌های ارائه شده محققان داخلی و خارجی - اختصاص دارد. در بخش سوم روش پژوهش تبیین می‌شود. در بخش چهارم، که بخش اصلی مقاله را تشکیل می‌دهد، برخی از خطاهای رایج گفتاری دانشجویان ایرانی رشته زبان روسی در دوره مقدماتی که عمدتاً ناشی از تداخل آوایی است شناسایی، دسته‌بندی و تحلیل می‌شوند. در بخش پایانی، مهم‌ترین نتایج به دست آمده تحقیق ارائه می‌شوند.

۲. پیشینه پژوهش

زبان‌شناسان اصطلاح «تداخل» را ابتدا از علم فیزیک اقتباس کردند. اولین بار اعضای مکتب زبان‌شناسی پراگ اصطلاح مذکور را مطرح کردند (Baraxta, 2015, p. 83). در علم زبان‌شناسی موضوع تداخل برای نخستین بار در نیمه دوم قرن نوزدهم به کار برده شد که از این رهگذر پدیده‌های زبانی ناشی از ارتباط یک زبان با زبان دیگر مطالعه شدند. این پدیده‌های زبانی با عنوان «آمیختگی زبان‌ها» تعریف می‌شدند (ChoyboNova, 2009, p. 158).

شیربا از زبان‌شناسان برجسته روسی، اعتقاد داشت که اصطلاح «آمیختگی زبان‌ها» یکی از مهم‌ترین موضوعات در زبان‌شناسی معاصر به‌شمار می‌رود و موضوعات متنوعی را

دربر می‌گیرد، بنابراین، وی اصطلاح «تأثیر متقابل زبان‌ها» را پیشنهاد داد (Rozenctвейг, 1972, p. 58). با گذشت زمان، اصطلاح «تداخل» به تدریج جایگزین اصطلاح «تأثیر متقابل زبان‌ها» شد.

واینریش^۵ تداخل را به منزله حلقه‌ای جدایی‌ناپذیر در زنجیره چندزبانه به‌شمار می‌آورد (Вайнрайх, 1972, p. 58). وی (ibid, p. 25). ضمن بیان اینکه پدیده تداخل در نتیجه ارتباط زبانی رخ می‌دهد، تداخل را این‌گونه تعریف می‌کند که هر یک از افراد دوزبانه به دلیل اینکه بیش از یک زبان می‌دانند گاهی اوقات از قواعد و قوانین زبانی خود منحرف می‌شوند و تداخل زبانی روی می‌دهد.

در فرهنگ *دائرةالمعارف زبان‌شناسی* تعریف مشابه دیگری از واینریش در ارتباط با تداخل ارائه می‌شود: تداخل، نتیجه ارتباط متقابل قواعد و موضوعات زبانی در یک محیط دوزبانه است که یا در ارتباطات زبانی و یا در زمان فراگیری یک زبان غیربومی به وجود می‌آید. همچنین، در این فرهنگ تداخل به منزله انحراف از قوانین و قواعد زبان دوم تحت تأثیر زبان اول تعریف می‌شود (Большая Российская Энциклопедия, 1988, p. 197).

عظیمف و شوکین^۶ (2009, p. 87) تداخل را به میان‌زبانی و درون‌زبانی تقسیم می‌کنند. به اعتقاد نویسندگان، تداخل میان‌زبانی در نتیجه تفاوت در نظام‌های زبان مادری و زبان دوم رخ می‌دهد و بیشتر در حوزه معنا و کاربرد آن‌ها در سطح واژه‌ها و عبارات مشاهده می‌شود، اما تداخل درون‌زبانی هنگامی پدیدار می‌شود که مهارت‌های زبانی که زبان‌آموز آن‌ها را فراگرفته بیش‌ازپیش در ذهن زبان‌آموز نقش بسته و با مهارت‌های جدید که زبان‌آموز قصد یادگیری آن‌ها را دارد تداخل پیدا می‌کند. این موضوع سبب می‌شود تا زبان‌آموز اطلاعات زبانی جدید را با اطلاعات زبانی نقش بسته بر روی ذهن خود مقایسه و در زمان به‌کارگیری آن‌ها دچار تداخل درون‌زبانی شود.

به عقیده یارمحمدی و رشیدی (2009, p. 17) تداخل میان‌زبانی عبارت است از به‌کارگیری ساخت‌ها و مشخصه‌های زبان مادری در یادگیری زبان دوم، اما تداخل درون‌زبانی حاصل تعمیم افراطی هنجارهای زبان دوم است.

همان‌گونه که از تعریف‌های ذکرشده مشخص است، تداخل، انحراف از قوانین، قواعد و نظام‌های زبانی است که بیشتر زبان‌شناسان و محققان در این مورد اتفاق نظر دارند. در دو دهه اخیر بررسی و مطالعات ارزشمند و جامعی در زبان روسی – که بیشتر مبتنی بر حوزه‌هایی همچون صرف، نحو، معناشناسی و غیره بوده‌اند – از سوی محققان ایرانی صورت گرفته است، اما به‌صورت خاص و جداگانه در زمینه نقش تداخل در بروز خطاهای آوایی دانشجویان روسی‌آموز فارسی‌زبان در دوره مقدماتی زبان روسی تحقیقات بایسته و گسترده‌ای انجام پذیرفته است، لیکن در اندک تحقیقاتی که به موضوع پژوهش حاضر تا حدودی نزدیک است می‌توان به آثاری که آورده می‌شود، اشاره کرد.

الهام بابایی ولنی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود با عنوان *بررسی مقابله‌ای نظام آوایی زبان فارسی و زبان روسی*، با بهره‌گیری از دو روش نظری و کاربردی با تکیه بر نظریه زبان‌شناسی مقابله‌ای به توصیف و مقابله نظام آوایی همخوان‌ها، واکه‌ها، هجاها، واج‌آرایی و تکیه در زبان فارسی با زبان روسی پرداخته است. وی الگوهای هجایی دشوار، واج‌ها، دشواری‌های مربوط به تکیه را از حوزه‌های مشکل‌آفرین برای فارسی‌آموزان روس زبان می‌داند.

غلامی (۱۳۸۴) در تحقیقی با موضوع «راجع به برخی اشتباهات مرسوم زبان‌آموزان ایرانی در گفتار روسی» به اشتباهات دستوری و آوایی زبان‌آموزان می‌پردازد. به عقیده نویسنده اشتباهات آوایی به معنی انحراف از قواعد آوایی در گفتار بوده و ممکن است ناشی از تداخل زبان اول با زبان روسی باشند. نگارنده مقاله تداخل زبانی در سطح آوایی را ناشی از اشتباهات واژگانی - دستوری و همچنین، بی‌توجهی به تغییرات آوایی می‌داند که تأثیر زیادی بر درک مفهوم جمله‌های دانشجویان ایرانی در زبان روسی دارد.

با در نظر گرفتن دو پژوهش ذکرشده می‌توان ادعا کرد وجه تمایز نوشتار حاضر در این است که از لحاظ روش تحقیق، جامعه آماری، وسعت دامنه آن و غیره تحقیق کاملاً بدیعی است که نتایج حاصل از آن می‌تواند در راستای جهت‌دهی و بهینه‌سازی آموزشی به مدرسان و پژوهشگران در امر آموزش و پژوهش کمک کند.

در زبان‌های دیگر مانند عربی، آلمانی و غیره تلاش‌ها و تحقیقات جامع‌تری در این راستا (نقش تداخل در تولید خطاهای زبان‌آموزان) انجام گرفته است که به‌منزله نمونه در ادامه به‌اختصار به آن‌ها پرداخته می‌شود.

نظری و اسدالله‌پور عراقی (۱۳۹۴) در تحقیقی با موضوع «تداخل زبانی و دگرگونی معنایی وام‌واژه‌های عربی و جنبه‌های تأثیر آن بر ترجمه از عربی» با روش تحلیلی و آزمایش میدانی موضوع تلاش کرده‌اند، با دسته‌بندی جدید و کلی واژه‌های دخیل عربی، جنبه‌های اثرگذار هر دسته را در ترجمه مشخص کنند.

حدادی و میثمی (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی تأثیر "تداخل زبانی" بر فراگیری تلفظ صحیح در زبان آلمانی برای زبان‌آموزان ایرانی در سطح مقدماتی» به بررسی چالش‌های پیش‌روی زبان‌آموزان ایرانی در فراگیری تلفظ صحیح در زبان آلمانی، تبیین پرتکرارترین خطاهای تلفظی آن‌ها براساس نتایج پژوهشی تجربی و نیز یافتن علل عمده بروز این خطاها با توجه ویژه به پدیده تداخل زبانی پرداخته‌اند.

با توجه به پژوهش‌ها و مطالعات اشاره‌شده در مطالب ذکرشده، نگارندگان مقاله حاضر معتقدند با شناسایی و آگاهی از خطاها و فراوانی آن‌ها نزد زبان‌آموزان می‌توان به اهداف مهم آموزشی از جمله تسهیل آموزش زبان روسی به دانشجویان فارسی‌زبان روسی‌آموز دست یافت. علاوه بر موارد ذکرشده، تداخل می‌تواند در انواع دیگری از سطوح زبانی مانند آوایی نیز نمود پیدا کند که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

۳. روش پژوهش

روش پژوهش در نوشتار پیش‌رو، مبتنی بر توصیف و تحلیل خطاهاست. جامعه آماری این تحقیق را دانشجویان دوره مقدماتی رشته زبان روسی ورودی سال ۱۳۹۸ در دانشگاه‌های اصفهان، گیلان و گنبد کاووس تشکیل می‌دهند که پس از غیبت برخی از دانشجویان در روز آزمون و سپس حذف آن‌ها از پژوهش، در مجموع تعداد آزمودنی‌ها به ۵۱ نفر رسید. از این تعداد ۲۳ دانشجو (۱۵ نفر دختر و ۸ نفر پسر) از دانشگاه اصفهان، ۱۵ دانشجو (۱۳ نفر دختر و ۲ نفر پسر) از دانشگاه گیلان و ۱۳ دانشجو (۱۱ نفر دختر و ۲ نفر پسر) از دانشگاه گنبد کاووس در تحقیق مشارکت داشتند. ابزاری که برای گردآوری داده‌های پژوهش حاضر از

آن بهره برده‌ایم، آزمون آوایی بود که در دانشگاه‌های مذکور بدون اطلاع قبلی دانشجویان روسی‌آموز در پایان ترم انجام شد و با توجه به مطالب فراگرفته همه دانشجویان قادر به پاسخ‌دهی بودند. این موضوع تا اندازه‌ای سبب تشدید خطاها نیز شد که البته، نکته‌های مفیدی را در ارتباط با خطاها به دست می‌داد. آزمون آوایی از چندین بخش تشکیل شده بود. به‌منظور جمع‌آوری نمونه‌های آوایی، از دانشجویان خواسته شده بود که کلمه‌ها و جمله‌ها داده شده را تلفظ و آن‌ها را ضبط کنند. پس از شنیدن صداهای ضبط‌شده دانشجویان، داده‌ها به‌وسیله نگارندگان مقاله بررسی و پاسخ‌های صحیح از خطاها جداسازی شد. سپس خطاهای ارتکابی در سطح آوایی دسته‌بندی و در چندین نوبت و درنهایت دقت تجزیه و تحلیل شدند. به‌منظور روایی بررسی داده‌ها پس از مدت ۱ ماه دوباره داده‌ها از سوی محققان مقاله و یک استاد باتجربه زبان روسی با داده‌های قبلی مقایسه و روایی آن‌ها تأیید شد. لازم به توضیح است، جمله‌های ارائه‌شده در بخش «خطای تکیه در تلفظ واژگان» گفت‌وگوهای میان استاد و دانشجویان است که سر کلاس درس صورت گرفته است. درنهایت، تلاش شده است منشأ بروز خطاها شناسایی، طبقه‌بندی و تحلیل شود و میزان فراوانی هر دسته از خطاها مشخص و ارائه شود.

۴. تحلیل داده‌ها

در نوشتار حاضر، تقسیم‌بندی خطاهای زبانی ارائه‌شده از سوی ضیا حسینی^۷ (۲۰۰۹، pp. 99 - 100) به‌منزله ملاک عمل قرار گرفته است. وی قائل به دو نوع خطاست: خطای زبانی^۸ و خطای غیرزبانی^۹. خطاهای زبانی شامل خطاهای درون‌زبانی و میان‌زبانی می‌شوند. خطاهای درون‌زبانی، خطاهایی هستند که تحت تأثیر زبان دوم زبان‌آموز و گاهی در نتیجه تعمیم افراطی به‌وجود می‌آیند و به آن‌ها «خطاهای پیشرفتگی»^{۱۰} نیز می‌گویند. خطاهای میان‌زبانی یا

«خطاهای تداخلی»^{۱۱} به آن دسته از خطاهایی گفته می‌شود که متأثر از تقابل زبان مادری با زبان مقصد است. خطاهای غیرزبانی، که خارج از حوصله این تحقیق است، به خطاهایی گفته می‌شوند که متأثر از زبان یا کمبود دانش زبانی فراگیران نیستند، بلکه در اثر عوامل خارجی همچون استرس، اضطراب، خستگی و غیره تولید می‌شوند. در این بخش بر مبنای داده‌های جمع‌آوری‌شده به بررسی و تحلیل بخشی از خطاهای گفتاری دانشجویان روسی‌آموز در حوزه تداخل آوایی پرداخته‌ایم. بر این اساس، چارچوب کلی طبقه‌بندی خطاها در پژوهش حاضر به صورتی که آورده می‌شود ارائه می‌شود.

۵. تداخل آوایی

در فرایند آموزش زبان روسی به فراگیران ایرانی لازم است به تفاوت‌های موجود در نظام آوایی زبان روسی با زبان فارسی، که سبب تداخل آوایی می‌شود، توجه کرد. خطاهای آوایی به خطاهایی گفته می‌شوند که زبان‌آموزان در حین به‌کار بردن واژه‌ها با تفاوت‌های آوایی در شیوه تلفظ مواجه می‌شوند. بر این اساس، برخی از نمونه خطاهای گردآوری‌شده از دانشجویان ایرانی روسی‌آموز در سطح مقدماتی را که در حوزه آوایی شناسایی شده‌اند، به صورتی که آورده می‌شود طبقه‌بندی می‌کنیم.

۵-۱. خطای ناشی از تلفظ نادرست حروف بی‌صدای سخت و نرم

در زبان روسی تلفظ حروف بی‌صدای سخت و نرم با توجه به جایگاهشان در کلمه و ماهیت حرف بعدی متفاوت بوده و از قواعد خاصی پیروی می‌کنند. زبان روسی دارای پنج حرف صدادار است که دلالت بر سخت بودن تلفظ حرف بی‌صدای قبل خود از می‌کنند: [a]، [o]، [y]، [э] و [ы] که به ترتیب، معادل [a]، [o]، [oo]، [e] و [-] هستند. درمقابل، الفبای روسی دارای چهار حرف e، ё، ю و я و حرف صدادار [и] که معادل آن [i] و همچنین، حرف b «soft mark» است که دلالت بر نرم بودن حرف بی‌صدای قبل خود از می‌کنند. حروف e، ё، ю و я که آن‌ها را گاهی «حروف صدادار مرکب» نیز می‌نامند به ترتیب، بیانگر دو صوت

هستند: [j + e]، [j + o]، [j + oo] و [j + a]. با توجه به اینکه زبان فارسی فاقد ویژگی «نرم‌شدگی^{۱۲}» و «سخت‌شدگی^{۱۳}» حروف بی‌صداست، تفاوت‌های آوایی میان حروف بی‌صدای زبان روسی و فارسی می‌تواند به پیدایش خطاها و دشواری‌هایی در تلفظ فراگیران روسی‌آموز و ایجاد تمایز معنایی و حتی بروز خطاهای نوشتاری منجر شود. با بررسی تداخل آوایی در گفتار دانشجویان روسی‌آموز فارسی‌زبان، برخی از نمونه‌خطاهای رایجی که دانشجویان در تلفظ حروف بی‌صدا در زبان مقصد مرتکب آن شده‌اند را در جدول شماره ۱ ارائه کرده‌ایم.

جدول ۱: خطاهای ناشی از تلفظ نادرست حروف بی‌صدای سخت و نرم

Table 1: Errors caused by incorrect pronunciation of hard and soft consonants

تلفظ نادرست کلمه‌ها به دلیل عدم رعایت سختی حروف بی‌صدای پُررنگ‌شده			تلفظ نادرست کلمه‌ها به دلیل عدم رعایت نرمی حروف بی‌صدای پُررنگ‌شده			شماره
اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	
فعل (سوم شخص مفرد زمان حال)	می‌گوید، صحبت می‌کند	говори́т	فعل	گفتن، صحبت کردن	говори́ть	۱
اسم	برادر	бра́т	فعل	برداشتن، گرفتن	брать	۲
اسم	طرز زندگی	бы́т	فعل	بودن	Быть	۳
اسم	بینی‌ها	носы́	وجه امری فعل	ببر	носи́	۴
اسم	باغ	са́д	وجه امری فعل	بنشین	Сядь	۵

تلفظ نادرست کلمه‌ها به دلیل عدم رعایت سختی حروف بی‌صدای پررنگ‌شده			تلفظ نادرست کلمه‌ها به دلیل عدم رعایت نرمی حروف بی‌صدای پررنگ‌شده			شماره
اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	
اسم	بینی	нос	فعل (مفرد) مذکر زمان (گذشته)	می‌بردم، می‌بردی، می‌برد	нос	۶
اسم	گچ	мел	اسم	شن (جای) کم‌عمق دریا و رودخانه)	мель	۷
اسم	قفسه	по́лка	اسم	زن لهستانی	по́лька	۸
اسم	صابون	мы́ло	اسم	میلا (نام دختر)	Ми́ла	۹
اسم	فرفره	ю́да	اسم	یولیا (نام دختر)	Ю́дя	۱۰
اسم	پیاز	лу́к	اسم	دریچه	лю́к	۱۱

همان‌گونه که از جدول شماره ۱ مشخص است، این دسته از نمونه‌خطاها دارای منشأ درون‌زبانی هستند که متأثر از دشواری و پیچیدگی نظام آوایی زبان دوم (روسی) و همچنین، عدم توجه و تسلط لازم زبان‌آموزان روسی‌آموز به قواعد مربوط به سختی و یا نرمی حروف بی‌صدای پررنگ‌شده و یا بیشتر به‌واسطه اینکه آن‌ها تفاوت میان حروف بی‌صدای سخت و نرم را به‌خوبی یاد نگرفته‌اند، در زبان مقصد شده است. در نتیجه، این موضوع سبب تمایز معنایی و دستوری آن‌ها شده است. مفهوم و طبقه دستوری (اقسام کلمه‌ها) این نوع کلمه‌ها فقط براساس مشخصه نرم‌شدگی و سخت‌شدگی میان حروف بی‌صدا از یکدیگر متمایز می‌شوند. برای مثال، می‌توان به تمایز حرف بی‌صدای نرم [т'] در مصدر فعل говори́ть (گفتن، صحبت کردن) و حرف بی‌صدای سخت [т] در فعل سوم شخص مفرد زمان حال говори́т (می‌گوید، صحبت می‌کند)، حرف بی‌صدای نرم [т'] در مصدر فعل брать (برداشتن، گرفتن) و حرف بی‌صدای سخت [т] در اسم брат (برادر)، حروف بی‌صدای نرم [с'] و [д'] در وجه امری فعل сядь (بنشین) و حروف بی‌صدای سخت [с] و [д] در کلمه сад (باغ)، حرف بی‌صدای نرم [м'] در اسم شخص مؤنث Ми́ла

(میلا) و حرف بی‌صدای سخت [M] در اسم *МЫЛО* (صابون) اشاره کرد. تعداد پرسش‌های داده‌شده در آزمون خطاهای مربوط به تلفظ حرف بی‌صدای سخت و نرم ۱۱ نمونه (جدول ۱) بوده است. از مجموع ۵۱ دانشجوی روسی‌آموز، تعداد ۱۱ نفر هنگام تلفظ واژه‌ها مرتکب خطا شده‌اند و ۴۰ نفر به‌درستی تلفظ کرده‌اند، یعنی ۲۱ درصد خطا و ۷۹ درصد پاسخ صحیح.

۵-۲. خطای جایگزینی حروف بی‌صدا و صدادار

یکی دیگر از موارد مشکل‌آفرین در حوزه آوایی که روسی‌آموزان ایرانی با آن مواجه می‌شوند تلفظ حروف بی‌صدا و صداداری هستند که نظیر آن در زبان فارسی وجود ندارند، از جمله خطاهایی که در این پژوهش یافت شد خطای ناشی از جایگزینی حرف بی‌صدای سخت [Ц]، حرف بی‌صدای نرم [Ш] و حرف صدادار [Б] است که بیشتر دانشجویان به دلیل فقدان حروف مشابه در زبان فارسی در تلفظ آن‌ها دچار مشکل شده‌اند و نتوانسته‌اند صدای حروف مذکور را به‌درستی ادا کنند. به عبارتی دیگر، روسی‌آموزان هنگام تلفظ، حرف بی‌صدای [C] را جایگزین [Ц] کرده‌اند؛ حرف بی‌صدای [Ш] را به جای [Ш] به کار برده‌اند و به جای حرف صدادار [Б] از [И] استفاده کرده‌اند. منشأ تولید این‌گونه خطاها تأثیرپذیری از زبان دوم است، یعنی دانشجویان مرتکب خطای درون‌زبانی شده‌اند.

برای مثال، دانشجویان در واژه‌های ارائه‌شده در جدول شماره ۲ از شماره ۱ الی ۳ صدای [Ц] را نزدیک به صدای [C] تلفظ کرده و در نتیجه، ضمن ایجاد تغییر معنایی، مرتکب خطای آوایی شده‌اند، مانند کلمات *ЦВЕТ* (گل) و *СВЕТ* (نور). یا اینکه از شماره ۴ تا ۷ به جای تلفظ آوای [Ц] آوای [C] را تلفظ کرده‌اند که در این حالت تلفظ اشتباه مانع انتقال مفهوم صحیح کلمه‌ای شده است که در زبان روسی وجود ندارد، مانند *Сирк*. در برخی از واژه‌های این دسته تنها تفاوت دو واژه، در صدای حروف آغازین آن‌ها خلاصه می‌شود که در صورت عدم تلفظ صحیح، مفهوم واژه نیز تغییر می‌کند. از تعداد ۵۱ دانشجوی روسی‌آموز، ۸ نفر هنگام تلفظ واژه‌ها مرتکب خطای جایگزینی شده‌اند و ۴۳ نفر به‌درستی تلفظ کرده‌اند، یعنی ۱۶ درصد خطا و ۸۴ درصد پاسخ صحیح.

علاوه بر این، معمولاً زبان آموزان ایرانی تمایزی بین آواهای [ш] و [Ш] قائل نمی‌شوند و کلمه‌های دارای حرف بی‌صدای نرم ш را نمی‌توانند به درستی تلفظ کنند، در نتیجه گاهی حرف بی‌صدای سخت Ш را جایگزین آن می‌کنند که با حرف «ش» زبان فارسی، که نرم‌تر تلفظ می‌شود تا اندازه‌ای شباهت آوایی دارد. در بعضی از واژه‌های این گروه عدم تلفظ صحیح آواهای [ш] و [Ш] به تغییر معنایی منجر می‌شود. دانشجویان در جدول شماره ۲ از شماره ۸ الی ۱۱ دچار چنین خطاهایی شده‌اند، مانند ча́ша (جنگل انبوه) و ча́ша (کاسه) یا اینکه در شماره‌های ۱۲ و ۱۳ به جای تلفظ صدای [ш] صدای [Ш] را به کار برده‌اند که در این حالت تلفظ اشتباه مانع انتقال مفهوم صحیح کلمه شده است. تعداد ۹ نفر از شرکت کنندگان در این آزمون تلفظشان همراه با خطا بوده است و ۴۲ نفر واژه‌های مربوط را صحیح تلفظ کرده‌اند، یعنی ۱۸ درصد خطا و ۸۲ درصد غیرخطا.

یکی دیگر از خطاهایی که نزد روسی‌آموزان مورد آزمون یافت شد، عدم توانایی کافی در تلفظ صدای حرف صدادار [ы]^۴ است که دشواری‌های فراوانی برای آن‌ها به همراه دارد. همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، مشابه حرف صدادار مورد نظر در زبان فارسی وجود ندارد. در این آزمون مشخص شد دانشجویان روسی‌آموز با وجود تلاش در تلفظ حرف صدادار [ы] ناموفق بوده و در برخی موارد آن را همانند [и] ادا کرده‌اند که از لحاظ نحوه تلفظ، این دو حرف صدادار کاملاً در نقطه مقابل هم قرار دارند. از آنجا که چنین تقابلی در حروف الفبای زبان فارسی وجود ندارد دانشجویان روسی‌آموز در تلفظ آوای [ы] دچار خطا می‌شوند. در صورت عدم تلفظ صحیح حروف صدادار ذکرشده، مفهوم واژه نیز می‌تواند تغییر کند، مانند کلمه‌های носы́ (بینی‌ها) و носи́ (ببَر) (شماره‌های ۱۵ تا ۱۷ از جدول ۲). در صورت عدم تلفظ درست آوای [ы] (شماره ۱۴) کلمه دیگری (син) تولید می‌شود که در زبان روسی وجود ندارد. از مجموع شرکت‌کنندگان مورد آزمون، تعداد ۱۱ نفر هنگام تلفظ واژه‌ها مرتکب خطا شده‌اند و ۴۰ نفر واژه‌ها را به درستی تلفظ کرده‌اند، یعنی ۲۱ درصد خطا و ۷۹ درصد پاسخ صحیح.

جدول ۲: خطاهای جایگزینی حروف بی‌صدای سخت [ц] و نرم [ш] و حرف صدادار [ы]

Table 2: substitution errors related to the hard consonant [ц] and soft consonant [ш] and the vowel [ы]

نمونه‌ها			نمونه‌ها			شماره
اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	
اسم	نور	свет	اسم	رنگ	цвет	۱
فعل (مفرد) مذکر زمان گذشته	نشستم، نشستی، نشست	Сел	صفت کوتاه مفرد مذکر	کامل	цел	۲
اسم	سحرگاه	рассве́т	اسم	شکفتن	расце́т	۳
-	-	цинк	اسم	روی	цинк	۴
-	-	ку́рца	اسم	مرغ	ку́рица	۵
-	-	цыплёнок	اسم	جوجه	цыплёнок	۶
-	-	цирк	اسم	سیرک	цирк	۷
اسم	کاسه	ча́ша	اسم	جنگل انبوه	ча́ща	۸
صفت فعلی کوتاه مجهول زمان گذشته	رفو شده	заши́та	اسم	دفاع	защи́та	۹
اسم	ابریشم	ше́лк	اسم	تلنگر؛ بشکن	ще́лк	۱۰
فعل (اول) شخص مفرد زمان حال	درخواست می‌کنم	прошу́	فعل (اول) شخص مفرد زمان حال	می‌بخشم	прощу́	۱۱
-	-	вообще́	قید	به‌طور کلی، اصولاً	вообще́	۱۲
-	-	ве́щи	اسم	چیزها، وسایل	ве́щи	۱۳
-	-	Син	اسم	فرزند پسر	сын	۱۴
اسم	میلا (نام دختر)	Ми́ла	اسم	صابون	мы́ло	۱۵
فعل (مفرد)	کنک می‌زدم،	Бил	فعل (مفرد)	بودم،	был	۱۶

نمونه‌ها			نمونه‌ها			شماره
اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	اقسام کلمه‌ها	معنی	نمونه	
مذکر زمان (گذشته)	کتک می‌زدی، کتک می‌زد		مذکر زمان (گذشته)	بودی، بود		
وجه امری فعل	ببر	носи́	اسم	بینی‌ها	носы́	۱۷
وجه امری فعل	قضاوت بکن	суди́	اسم	دادگاه‌ها	суды́	۱۸

۵-۳. خطای تکیه در تلفظ واژه‌ها

در زبان روسی، تکیه واژه‌ها ناظر بر شدت و برجستگی در سطح کلمه‌هاست. هر کلمه از یک یا چند هجا تشکیل شده است. هر هجا می‌تواند از ترکیب یک یا بیش از یک حرف بی‌صدا با یک حرف صدادار یا فقط از یک حرف صدادار به‌وجود آید، مانند کلمه «میوه به» и́ва «میوه به». بنابراین، هجایی که نسبت به هجای دیگر با برجستگی بیشتری تلفظ می‌شود، تکیه‌واژه نامیده می‌شود. در زبان مذکور تکیه واژه تنها بر روی حروف صدادار، که تعداد آن‌ها ده حرف است، قرار می‌گیرد. در زبان فارسی نیز مقوله تکیه از دیرباز از سوی زبان‌شناسان مختلفی مطالعه و پژوهش شده است. از میان زبان‌شناسان ایرانی، فوادی (۱۳۱۳) نخستین کسی است که درباره تکیه در زبان فارسی سخن گفته و آن را «آهنگ لفظی» تعبیر کرده است (وحیدیان کامیار، ۱۳۷۹، ص. ۱۹).

خودزکو^{۱۰} به‌منزله نخستین زبان‌شناس اروپایی به بررسی تکیه انواع کلمه در زبان فارسی پرداخته است. به عقیده وی «در اسم‌های ساده، مشتق، مرکب، صفت‌ها، مصدرها، صفت تفضیلی و عالی و همچنین، در اسم‌های دارای پسوند جمع، آخرین هجا محل تکیه است» (اسلامی، ۱۳۷۹، صص. ۳-۴ به‌نقل از ویندفور^{۱۱}). محمدی و داد (۱۳۸۹) در تحقیقی با

موضوع «تکیه در واژه‌های روسی و فارسی و تداخل آن‌ها از منظر زبان‌آموزان فارسی‌زبان» به علل تداخل تلفظ واژه‌های روسی در بین فارسی‌زبانان پرداخته‌اند. در زبان روسی رعایت تکیه واژه دارای اهمیت فراوانی است، زیرا عدم رعایت اصول صحیح آن به تمایز معنایی در کلمه و اشکال دستوری متفاوت منجر خواهد شد. از این رو، دانشجویان روسی‌آموز در دوره مقدماتی لازم است ضمن ممارست و تلاش بیشتر محل تکیه صحیح واژه‌ها را در حالت‌های مختلف صرفی به‌خوبی یاد بگیرند، زیرا از مشخصه‌های مهم آوایی زبان روسی ویژگی «آزاد و متغیر بودن»^{۱۷} تکیه در کلمه‌هاست که جایگاه مشخصی ندارند و می‌توانند در آغاز، وسط و انتهای واژه قرار بگیرند. خطای تکیه در تلفظ واژه‌ها می‌تواند ضمن تغییر معنا، مفهوم آن‌ها را به اشتباه انتقال دهد و مانع منظور درست گوینده برای مخاطب روس زبان شود. تعداد پرسش‌های این بخش شامل ۴ پرسش بود که هر پرسش، به استثنای پرسش چهارم، از ۲ جمله تشکیل شده بود. در هر جمله یک جای خالی وجود داشت و از دانشجویان خواسته شده بود پاسخ‌های صحیح داخل پرانتز (کلمه‌های هم‌نویسه) را با رعایت تکیه در جاهای خالی قرار دهند و تلفظ کنند. پرسش‌هایی که در ادامه آورده می‌شود نمونه‌خطاهای واژگانی را در آزمون اخذشده از دانشجویان روسی‌آموز نشان می‌دهد:

1. У вас есть? Дайте, пожалуйста, килограмм. это чувство. (му́ка, мука́).

با توجه به مفهوم جمله‌ها، پاسخ صحیح به قسمت نخست پرسش، گزینه «мука́» (آرد) و به قسمت دوم گزینه «му́ка» (عذاب، رنج) است.

ترجمه جمله اول و دوم به‌صورتی است که آورده می‌شود:

۱. شما آرد دارید؟ لطفاً یک کیلوگرم بدهید. عذاب یک احساس است.

تعداد ۳۱ دانشجو به پرسش ذکرشده پاسخ اشتباه و ۲۰ نفر پاسخ درست داده‌اند، یعنی ۶۱ درصد مرتکب خطای تکیه و ۳۹ درصد بدون خطا تلفظ کرده‌اند.

شرکت‌کنندگانی که به پرسش دوم پاسخ اشتباه داده‌اند بالغ بر ۳۲ نفر بوده و ۱۹ نفر پاسخ صحیح داده‌اند. به عبارت دیگر، ۶۳ درصد دچار خطای تکیه و ۳۷ درصد بدون خطا تلفظ کرده‌اند.

2. любят учеников. Ученики тоже любят
(учителя, учителя).

برای انتخاب پاسخ صحیح به این پرسش دانشجویان می‌باید به ساختار دستوری و مفهوم جمله‌ها با در نظر گرفتن محل تکیه و واژه‌های داخل پرانتز توجه می‌کردند. با توجه به اینکه در جمله نخست در جای خالی نیاز به نهاد داریم شرکت‌کنندگان لازم بود شکل جمع اسم *учитель* در حالت نهادی، یعنی *учителя* (معلمان) را تلفظ می‌کردند. در جمله دوم، با توجه به ساختار دستوری آن می‌باید شکل صرفی اسم مفرد مذکر *учитель* در حالت مفعولی مستقیم^{۱۸}، یعنی *учителя* (معلم) قرار داده می‌شد.

معادل فارسی جمله اول و دوم عبارت است از:

۲. معلمان دانش‌آموزان را دوست دارند. دانش‌آموزان نیز معلم را دوست دارند.

تعداد شرکت‌کنندگانی که به پرسش سوم پاسخ اشتباه و صحیح داده‌اند به ترتیب ۱۱ نفر و ۴۰ نفر بوده‌اند، یعنی ۲۲ درصد مرتکب خطای تکیه و ۷۸ درصد با تکیه صحیح تلفظ کرده‌اند.

3. Я де'ньги. Сестра не любит меня, поэтому я
(пла'чу, плачу').

با توجه به مفهوم جمله‌ها، دانشجویان می‌باید برای پاسخ درست به بخش نخست پرسش گزینه «плачу» (پرداخت می‌کنم) را انتخاب و تلفظ می‌کردند و برای پاسخ درست به قسمت دوم پرسش گزینه «плачу» (گریه می‌کنم) را استفاده می‌کردند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود گاهی خطای ناشی از تلفظ تکیه مربوط به اشکال صرفی افعال می‌شود، مانند افعال «плачу» و «плачу» که در شکل اول شخص مفرد زمان حال صرف شده‌اند.

ترجمه جمله اول و دوم به صورتی است که آورده می‌شود:

۳. من پول را پرداخت می‌کنم. خواهرم من را دوست ندارد، به همین خاطر دارم گریه می‌کنم.

تعداد دانشجویانی که به پرسش چهارم پاسخ اشتباه و صحیح داده‌اند، به ترتیب ۳۴ نفر و ۱۷ نفر بوده‌اند، یعنی ۶۷ درصد مرتکب خطای تلفظ تکیه و ۳۳ درصد با رعایت تکیه درست تلفظ کرده‌اند.

4. Я посу'ду (мо'ю, мою').

با توجه به مفهوم جمله، جواب صحیح به نخستین جای خالی، گزینه «МО'Ю» (می‌شویم) و پاسخ صحیح به جای خالی دوم پرسش، گزینه «МОЮ» (م) است. هر دوی این کلمه‌ها صرفاً به لحاظ قرارگیری محل تکیه از یکدیگر متمایز می‌شوند که در این حالت شکل دستوری آن‌ها نیز تغییر می‌یابد. کلمه «МО'Ю» اشاره به صیغه فعل اول شخص مفرد زمان حال و «МОЮ» دلالت بر ضمیر ملکی مفرد مؤنث در حالت مفعول مستقیم دارد. با توجه به ترتیب کلمه‌ها در زبان روسی، شرکت‌کنندگان می‌باید قبل از اسم مؤنثی که در حالت مفعولی مستقیم قرار دارد از وابسته مربوط به آن، یعنی ضمیر ملکی استفاده می‌کرده‌اند.

معادل فارسی جمله عبارت است از:

۴. من ظرف‌هایم را می‌شویم.

تعداد ۳۱ دانشجو به پرسش پنجم جواب اشتباه و ۲۰ نفر پاسخ درست داده‌اند، یعنی ۶۱ درصد دچار خطای تلفظ تکیه و ۳۹ درصد بدون خطا تلفظ کرده‌اند.

ناگفته نماند که در زبان فارسی عموماً تکیه در هجای پایانی واژه قرار می‌گیرد و گاهی فراگیران ایرانی روسی‌آموز به دلیل عادت زبانی دچار خطای تعمیم می‌شوند، اما همان‌گونه که از مطالب بر می‌آید دشواری و پیچیدگی‌های ساختار زبان روسی از یک سو و ضعف دانشجویان در تشخیص صحیح حالت‌های مختلف صرفی کلمه‌ها، مانند اسم، فعل، ضمیر و غیره، که محل تکیه در آن‌ها می‌تواند تغییر کند، از سوی دیگر، عامل بروز خطاهای تکیه به‌شمار می‌رود که منشأ آن‌ها درون‌زبانی است.

۵-۴. خطا در تلفظ توالی دو یا چند حرف بی‌صدا در یک کلمه

در زبان فارسی بیشتر دو یا چند حرف بی‌صدا پشت سرهم در آغاز هجا و کلمه‌ها قرار نمی‌گیرند و به‌نوعی دارای محدودیت همنشینی هستند، اگرچه در برخی از کلمه‌های تک‌هجایی فارسی می‌توان همنشینی دو حرف بی‌صدا را در پایان هجا و کلمه‌ها مشاهده کرد،

مانند «رفت»، «سرد»، «است» و غیره، در حالی که یکی از ویژگی‌های مهم آوایی زبان روسی این است که امکان توالی دو یا چند حرف بی‌صدا در آغاز یا در وسط واژه وجود دارد، مانند «!здравствуйте»، «отсутствовать» و غیره. در این صورت، در هنگام تلفظ برای سهولت گاهی اوقات یکی از حروف بی‌صدا خوانده نمی‌شود. برای مثال، در کلمه *здравствуйте!* و کلمه‌هایی که دارای ترکیب چهار حرف بی‌صدا -ВСТВ- هستند، طبق قاعده حرف «В» اول تلفظ نمی‌شود یا در برخی از کلمه‌ها مانند *сердце* (قلب) که دارای ترکیب سه حرف بی‌صدای -рдц- است و *известный* (معروف) که در ترکیب خود سه حرف بی‌صدای -стн- دارد، طبق قاعده به ترتیب حرف «Д» و «Т» تلفظ نمی‌شود. از آنجا که زبان فارسی فاقد چنین خصوصیتی است و حروف بی‌صدا به این صورت در کلمه‌های فارسی در کنار یکدیگر قرار نمی‌گیرند، بی‌شک یادگیری این قواعد نمی‌تواند بدون خطا باشد و در چنین مواردی دشواری‌هایی را برای دانشجوی ایرانی روسی‌آموز ایجاد می‌کند.

در جدول شماره ۳، به برخی از نمونه خطاهای دانشجویان در تلفظ کلمه‌هایی که دارای دو یا چند حرف بی‌صدای متوالی هستند، اشاره می‌شود.

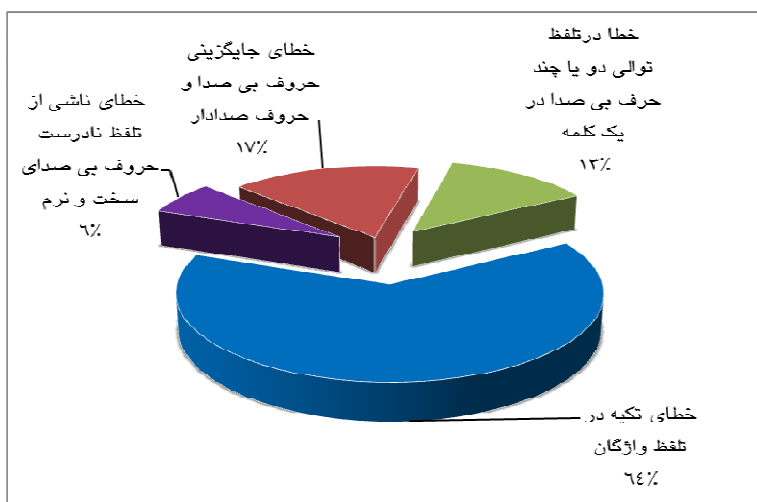
جدول ۳: خطا در تلفظ کلمه‌های دارای چند حرف بی‌صدای متوالی

Table 3: Error in pronouncing words with several consecutive consonants

شماره	نمونه خطا	نمونه خطا	صورت صحیح
۱	здравствуйте	здравствуйте	здравствуйте
۲	кто	Ккто	кто
۳	что	Ччто	что

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، برخی از دانشجویان روسی‌آموز سعی کرده‌اند با اضافه کردن یک مصوت به آغاز کلمه یا بین دو حرف بی‌صدای ابتدایی کلمه سبب سهولت در تلفظ شده و متأثر از قواعد زبان مادری خود کلمه‌ها را ادا کنند که مرتکب خطا و تعمیم نادرست شده‌اند، منشأ چنین خطاهایی در شمار خطاهای میان‌زبانی قرار می‌گیرد.

تعداد ۱۰ دانشجو کلمه «Здравствуйте!» را اشتباه و ۴۱ نفر صحیح تلفظ کرده‌اند، به عبارت دیگر، ۲۰ درصد مرتکب خطای تلفظ و ۸۰ درصد بدون خطا. تعداد دانشجویانی که کلمه «кто» را اشتباه و صحیح تلفظ کرده‌اند، به ترتیب، عبارت است از ۹ و ۴۲ نفر، یعنی ۱۸ درصد مرتکب خطای تلفظ و ۸۲ درصد بدون خطا. از مجموع ۵۱ شرکت‌کننده، ۳ نفر کلمه «что» را خطا و ۴۸ نفر آن را بدون خطا تلفظ کرده‌اند. به عبارتی دیگر، ۶ درصد دچار خطای تلفظ و ۹۴ درصد غیرخطا. در این قسمت از پژوهش، پس از شناسایی و طبقه‌بندی خطاهای یافت‌شده و همچنین تجزیه و تحلیل آن‌ها در حوزه تداخل آوایی، میزان فراوانی وقوع هر یک از خطاها و منشأ وقوع آن‌ها به صورت نمودارهایی که آورده می‌شود ارائه می‌شود.

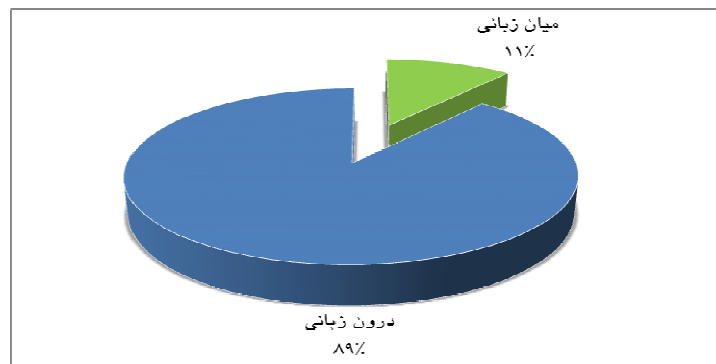

نمودار ۱: مقایسه فراوانی وقوع هر یک از خطاهای ناشی از تداخل آوایی

Diagram 1: Comparison of the frequency of occurrence of each of the errors caused by phonetic interference

نمودار شماره ۱ گویای آن است که از میان خطاهای آوایی، فراوانی وقوع بیشترین درصد خطا در نزد دانشجویان ایرانی روسی‌آموز اختصاص به خطای تکیه در تلفظ واژه‌ها

دارد؛ این بدان معناست که دانشجویان در تلفظ صحیح کلمه‌هایی که عیناً شبیه هم هستند و فقط جایگاه تکیه در آن‌ها متفاوت است، دچار خطاهایی می‌شوند؛ این‌گونه خطاها بیشتر ناشی از عدم آشنایی دانشجویان با قسم کلمه در حالت‌های مختلف و بالطبع کاربرد آن در جمله است. خطای مربوط به تلفظ حروف بی‌صدای سخت و نرم درصد ناچیزی از خطا را به خود اختصاص داده است. این موضوع می‌تواند بیانگر آن باشد که دانشجویان روسی‌آموز از دانش نسبتاً کافی مرتبط با این بخش دارای قواعد آوایی زبان روسی هستند.

نمودار ۲: مقایسه فراوانی منشأ وقوع خطاها

Diagram 2: Comparison of the frequency of the source of errors

نمودار شماره ۲ به‌روشنی بیانگر این حقیقت است که دو عامل درون‌زبانی و میان‌زبانی در تولید خطاها نقش داشته‌اند. بیشترین خطاهای ارتکابی از سوی دانشجویان ایرانی روسی‌آموز که تعداد آن‌ها بالغ بر ۱۷۸ مورد است، منشأ درون‌زبانی دارند و همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد دلیل بروز آن‌ها به عوامل مختلفی مانند عدم آشنایی دانشجویان با ویژگی‌های آوایی برخی از حروف زبان روسی و عدم تشخیص قسم کلمه در مقوله دستوری مورد نظر ربط دارد. طبق یافته‌های نمودار شماره ۲، تداخل میان‌زبانی سهم اندکی را در بروز خطاهای آوایی به‌خود اختصاص داده است که تعداد آن‌ها شامل ۲۲ مورد است. از همین رو، در امر آموزش ضرورت دارد که توجه ویژه‌ای به برطرف کردن خطاهای با منشأ درون‌زبانی شود.

۶. نتیجه

پس از بررسی و تحلیل آزمون گفتاری دانشجویان روسی‌آموز در دوره مقدماتی، به بیان نتایج نوشتار در قالب یافته‌های پژوهش می‌پردازیم. در این تحقیق مشخص شد به کمک تجزیه و تحلیل خطاها می‌توان موارد مشکل‌آفرین در حوزه آوایی را، که دانشجویان روسی‌آموز با آن برخورد می‌کنند، شناسایی کرد. در ارتباط با تداخل آوایی چهار دسته خطا مشخص شد که به ترتیب، میزان فراوانی وقوع شامل خطاهای تکیه در تلفظ واژه‌ها، جایگزینی حروف بی‌صدا و حروف صدادار، تلفظ چند حرف بی‌صدا پشت سر هم قرار گرفته در یک کلمه و در نهایت، خطای مربوط به تلفظ حروف بی‌صدا سخت و نرم هستند. نتایج پژوهش نشان داد که از حیث میزان فراوانی وقوع، خطای تکیه در تلفظ واژه‌ها سهم زیادی از خطاها را به خود اختصاص داده که این موضوع بیانگر وجود تفاوت معنادار نسبت به سایر خطاهای این حوزه است؛ از حیث منشأ تولید، سه دسته از خطاها که عامل اصلی بروز آن‌ها تأثیرپذیری از زبان روسی است، دارای فراوانی بیشتری نسبت به خطای تلفظ توالی دو یا چند حرف بی‌صدا در یک کلمه، که منشأ میان‌زبانی دارد، هستند. بنابراین، با تکیه بر نتایج به دست آمده چنین پیداست که تداخل آوایی در نتیجه تفاوت موجود بین نظام‌های زبان مادری (فارسی) و زبان دوم (روسی) و البته، تأثیرپذیری نظام آوایی زبان فارسی از روسی رخ داده است.

در مجموع، نتایج حاصل از پژوهش مؤید آن است که در فرایند یادگیری زبان روسی به‌منزله زبان خارجی، نظام زبان اول (فارسی) که بیشتر در ذهن روسی‌آموزان نقش بسته است نقش چندان پررنگی در بروز خطاها ندارد و دانشجویان بیشتر به دلیل دشواری و عدم توجه به قواعد حاکم بر زبان مورد آموزش مرتکب خطا می‌شوند. براساس تحلیلی که از انواع خطاهای بررسی شده ارائه شد و با توجه به نتایج حاصل از این تحلیل می‌توان راهکارهای عملی به‌منظور کاهش وقوع خطاها در تسهیل آموزش زبان روسی برای دانشجویان ارائه داد. توصیف خطاها می‌تواند سبب اهتمام بیشتر مدرس به رفع موارد مشکل‌آفرین در راستای پیشبرد اهداف آموزشی شود. توصیه می‌شود متناسب با خطاهای تحلیل‌شده، مطالب مرتبط با آن‌ها در منابع آموزشی گنجانده شده است و برای به حداقل رساندن میزان خطاهای زبان‌آموزان تمرینات مناسبی در منابع درسی لحاظ شود.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. Transfer
2. Interference
3. Overgeneralization
4. Sherba (Щерба)
5. Weinreich
6. Azimov & Schukin
7. Ziahosseiny
8. linguistic errors
9. Non-linguistic errors
10. Developmental errors
11. Interference errors
12. Hardness
13. Softness

۱۲. برای تلفظ [بی] لازم است کل زبان به عقب کشیده شده تا حدی که نوک زبان از دندان‌های پایینی دور شود. در این حالت بخش انتهایی زبان به سمت نرم‌کام خیلی نزدیک می‌شود.

13. Chodzk
14. Windfuhr
15. Mobility
16. Винительный падеж (Accusative Case)

۸. منابع

- اسلامی، م. (۱۳۷۹). شناخت نوای گفتار زبان فارسی و کاربرد آن در بازسازی و بازشناسی رایانه‌ای گفتار. پایان‌نامه دکتري، گروه زبان‌شناسی دانشگاه تهران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- بابایی ولنی، ا. (۱۳۹۲). بررسی مقابله‌ای نظام آوایی زبان فارسی و زبان روسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- حدادی، م. ح. و میثمی، ش. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر «تداخل زبانی» بر فراگیری تلفظ صحیح در زبان آلمانی برای زبان‌آموزان ایرانی در سطح مقدماتی. پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۴، ۱۳۳۹-۱۳۶۶.

- غلامی، ح. (۱۳۸۴). راجع به برخی اشتباهات مرسوم زبان‌آموزان ایرانی در گفتار روسی. *زبان‌های خارجی*، ۲۹، ۵۱-۵۸.
- فوادی، م. ح. خ. (۱۳۱۳). آهنگ زبان فارسی. تهران: مهر، ۱۲.
- محمدی، د. (۱۳۸۹). تکیه در واژه‌های روسی و فارسی و تداخل آن‌ها از منظر زبان‌آموزان فارسی زبان. *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ۳، ۱۵۳-۱۶۹.
- نظری، ع. ر.، و اسدالله‌پور عراقی، ز. (۱۳۹۴). تداخل زبانی و دگرگونی معنایی وام‌واژه‌های عربی و جنبه‌های تأثیر آن بر ترجمه از عربی. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳، ۹۷-۱۱۹.
- وحیدیان کامیار، ت. (۱۳۷۹). *نوای گفتار (تکیه، آهنگو مکث) در فارسی*. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

References

- Азимов, Э.Г., Щукин А.Н. (2009). *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*. – М.: Издательство ИКАР.
- Барахта, А.В. (2015). *Явление интерференции в условиях изучения второго иностранного языка, включая русский как иностранный // Вестник ТППУ*, № 10. С. 83–87.
- Вайнрайх, У. (1972). *Одноязычие и многоязычие. Новое в лингвистике // Вестник Языковые контакты*, Вып. 6. С. 25–60.
- *Лингвистический энциклопедический словарь, языкознание*, глав. ред. В.Н. Ярцева (1998).– М.: издательство «Большая Российская Энциклопедия».
- Розенцвейг, В.Ю. (1972) *Языковые контакты: лингвистическая проблематика*. – Ленинград: Наука.
- Чойбонова, Б.М. (2009). *Влияние межъязыковой и внутриязыковой интерференций на формирование ошибок в речи обучаемых // Вестник Бурятского госуниверситета*, № 11. С. 157–162.
- Yarmohammadi, L. & Rashidi, N. (2009). *Practical Contrastive Analysis of*

English and Persian with Special Emphasis on Grammar. Tehran: Rahnama press.

- Ziahosseiny, S. M. (1999). *Contrastive Analysis Persian & English and Error Analysis*. Tehran: Nashr-e Vira.
- Ziahosseiny, S. M. (2009). *Contrastive Analysis of Persian and English and Error Analysis (for Student of Translation and English)*. Tehran: Rahnama press.

References:

- Azimov, E.G., Schukin A.N. (2009). *A new dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages)*. Moscow: Publishing Center IKAR [In Russian]
- Babaei Valani, Elham (2013). *Comparative study of Persian and Russian phonetic systems*, Master thesis. Department of Linguistics Allameh Tabataba'i University. Tehran: Allameh Tabataba'i University Publication. [In Persian]
- Barakhta, A.V. (2015). *The phenomenon of interference in the conditions of studying a second foreign language, including Russian as a foreign one // Bulletin TPGU, № 10*. Pp. 83–87. [In Russian]
- Choybonova B.M. (2009). *The influence of interlanguage and intralingual interference on the formation of errors in the speech of students // Bulletin of the Buryat State University, №. 11, 157–162* [In Russian].
- Foadi, M.H.KH (1934). *Persian language intonation*. Tehran: Mehr Journal. Vol. 1, № 12 [In Persian]
- Gholami, Hossein (2005). *About some common mistakes of Iranian language learners in Russian speech. Foreign language research. № 29,51-58*. [In Russian].
- Haddadi, M.H. & Meysamy, Sh (2019). *Study of the effect of 'language interference' on learning the correct pronunciation in German for Iranian language learners at the introductory level. Linguistic Research in Foreign*

Languages. Vol. 9, № 4, 1339-1366 .[In Persian]

- Islami, M. (2000). *Recognition of Persian language speech and its application in computer speech reconstruction and recognition*. Doctoran dissertation.. Department of Linguistics University of Tehran. Tehran: University of Tehran Publication [In Persian]
- *Linguistic Encyclopedic Dictionary, Linguistics, chapters*. ed. V.N Yartseva (1998) Moscow.: Scientific publishing Center "Big Russian Encyclopedia [In Russian]
- Mohammadi, M.R & Masoumeh:D (2010). *Stress in Russian and Persian words and their interference from the view of Persian language learners*. *Language Related Research Vol. 1, № 3*,153-169 [In Persian]
- Nazari, A. Asadollahpour Iraqi ,Z. (2015). *Linguistic interference and semantic transformation of Arabic words and its impact on translation from Arabic*. *Translation Research in Arabic Language and Literature*. № 13, 97-119 [In Persian]
- Rosenzweig, V.Yu. (1972) *Language contacts: linguistic issues*. Leningrad: Science. [In Russian]
- Selinker, L. (1974). *Interlanguage*. In *Error Analysis: Perspectives on Second Language Acquisition (edited by Jack C. Richards)*. Longman. Essex [In English].
- Vahidian Kamyar, Taghi (2000). *Sound of speech (reliance, song, pause) in Persian*. *Mashhad*: Ferdowsi University of Mashhad Publication [In Persian].
- Weinreich, W. (1972). *Monolingualism and multilingualism*. *New in Linguistics // Bulletin of Language Contacts*, Vol. 6. 25–60 .[In Russian]
- Yarmohammadi, L. & Rashidi, N. (2009). *Practical Contrastive Analysis of English and Persian with Special Emphasis on Grammar*. Tehran: Rahnama press [In English]
- Ziahosseini, S. M. (1999). *Contrastive Analysis of Persian & English and Error*

Analysis. Tehran: Nashr-e Vira. [In English]

- Ziahosseini, S. M. (2009). *Contrastive Analysis of Persian and English and Error Analysis (for Student of Translation and English)*. Tehran: Rahnama Press .[In English]